

ÁP DỤNG PHÁP LUẬT TRONG ĐIỀU TRA TỘI PHẠM SỬ DỤNG KHÔNG GIAN MẠNG XÂM PHẠM AN NINH QUỐC GIA

NGUYỄN TIẾN PHƯƠNG*

Áp dụng pháp luật trong hoạt động điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia là một nội dung mới, có nhiều điểm bất cập. Tuy nhiên, hiện nay còn có rất nhiều cách hiểu khác nhau và chưa thống nhất về không gian mạng nói chung và áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia của cơ quan An ninh điều tra Bộ Công an nói riêng. Bài viết bàn luận về việc áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia do cơ quan An ninh điều tra Bộ Công an thụ lý.

Từ khóa: Không gian mạng; xâm phạm an ninh quốc gia; điều tra tội phạm; áp dụng pháp luật; Bộ Công an Việt Nam.

Applying the law in investigating crimes using cyberspace to violate national security is a new content with many shortcomings. However, at present, there are various and inconsistent interpretations of cyberspace in general and the application of the law in investigating cybercrimes that threaten to violate national security of the Investigation Security Agency of the Ministry of Public Security in particular. The article discusses the application of the law in investigating crimes using cyberspace to violate national security, which the Investigation Security Agency of the Ministry of Public Security handles.

Keywords: Cyberspace; violating national security; criminal investigation; application of law; Ministry of Public Security of Vietnam.

NGÀY NHẬN: 19/10/2023   NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 23/11/2023   NGÀY DUYỆT: 15/12/2023

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.335.2023.722>

1. Mở đầu

Ở Việt Nam, hoạt động xâm phạm an ninh quốc gia trên không gian mạng ngày càng trở nên phức tạp. Điều 2 mục 7 *Luật An ninh mạng* năm 2018 giải thích “Tội phạm mạng là hành vi sử dụng không gian mạng, công nghệ thông tin hoặc phương tiện điện tử để thực hiện tội phạm được quy định tại *Bộ luật Hình sự*”. Thời gian qua hàng loạt chiến dịch tuyên truyền phá hoại tư tưởng, phá hoại nội bộ,

kích động biểu tình gây rối an ninh trật tự với nhiều thủ đoạn nham hiểm liên tục diễn ra trên không gian mạng, xâm hại nghiêm trọng đến an ninh, trật tự của đất nước. Các vụ tấn công mạng, gián điệp mạng nhằm vào nước ta ngày càng gia tăng về quy mô, tính chất và mức độ nguy hiểm. Tình trạng lộn, lộn bí mật nhà nước trên không gian mạng diễn biến phức tạp.

* *ThS, Trường Cao đẳng An ninh nhân dân I*

2. Tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia

Từ những lợi ích mà không gian mạng đem lại cho đời sống xã hội hiện đại ngày nay. Với số lượng người sử dụng rất lớn, không gian mạng trở thành mảnh đất màu mỡ để tội phạm sử dụng công nghệ cao, trong đó có tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia triệt để khai thác. Có thể kể đến một số hành vi sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia thời gian qua, gồm:

Thứ nhất, tuyên truyền phá hoại tư tưởng trên không gian mạng. Lựa chọn các thời điểm chính trị nhạy cảm để mở các chiến dịch tuyên truyền phá hoại nội bộ trên không gian mạng; pha trộn thông tin thật giả lẫn lộn; phát động chiến dịch vận động gửi kiến nghị, lấy ý kiến Nhân dân để gây sức ép với chính quyền về dân chủ, nhân quyền và xây dựng pháp luật nhằm mục đích hạ uy tín các đồng chí lãnh đạo Đảng, Nhà nước; lồng ghép nội dung tuyên truyền phá hoại tư tưởng trong các cuộc thi có thưởng trên không gian mạng; lợi dụng tính nặc danh của không gian mạng, sử dụng các phần mềm bảo mật để tránh sự phát hiện của lực lượng Công an; lợi dụng tình hình dịch bệnh để tuyên truyền chống Đảng, Nhà nước...

Thứ hai, phát triển lực lượng vào trong nước của các tổ chức phản động lưu vong người Việt trên không gian mạng. Sử dụng internet tuyên truyền về tổ chức kết hợp với các luận điệu chiến tranh tâm lý tác động tư tưởng để thu hút, lôi kéo người vào tổ chức; thông qua các hình thức, thủ đoạn, như: xây dựng, thâm nhập các diễn đàn, mạng xã hội để liên lạc, móc nối, huấn luyện và chỉ đạo cơ sở trong nước.

Thứ ba, tập hợp lực lượng, hình thành tổ chức chính trị đối lập trên không gian mạng. Thông qua các website, blog, diễn đàn, mạng xã hội để tập hợp lực lượng; công khai thành lập các tổ chức, “phong trào” đối lập trên không gian mạng để tập hợp lực lượng.

Thứ tư, kích động biểu tình, phá rối an ninh, gây bạo loạn trên không gian mạng. Sử

dụng nhiều thủ đoạn tuyên truyền tinh vi và triệt để khai thác các ưu thế của internet để lôi kéo, tập hợp lực lượng tham gia biểu tình; tổ chức truyền trực tiếp diễn biến các cuộc biểu tình lên internet để khuếch trương thanh thế, lôi kéo, kích động người tham gia và xuyên tạc, vu cáo khi bị lực lượng chức năng trấn áp; sử dụng nhiều phần mềm chuyên dụng để tuyên truyền, kích động biểu tình (biểu tình mạng hay “biểu tình ảo”).

Thứ năm, hoạt động tình báo, gián điệp, hoạt động tấn công mạng, khủng bố mạng; lộ, lọt bí mật nhà nước trên không gian mạng.

Xét về bản chất, tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia có đầy đủ các đặc điểm của các loại tội phạm truyền thống khác, đó là những hành vi nguy hiểm cho xã hội và có 4 yếu tố cấu thành (khách thể, mặt khách quan, chủ thể và mặt chủ quan của tội phạm):

(1) Về khách thể của tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia: để thực hiện các hành vi phạm tội trên không gian mạng, thủ phạm sử dụng thiết bị kỹ thuật số và mạng máy tính làm công cụ xâm phạm đến sự ổn định và phát triển bền vững của an ninh quốc gia, xâm phạm lợi ích của Nhà nước (là loại tội phạm không biên giới, có thể ở nước ngoài để thực hiện hành vi phạm tội). Đây là khách thể vô cùng quan trọng và liên quan đến các loại tội phạm truyền thống nhưng đã sử dụng các thành tựu của công nghệ thông tin để thực hiện hành vi phạm tội. Với sự trợ giúp của khoa học kỹ thuật, loại tội phạm này có thể gây ra những thiệt hại rất nghiêm trọng và đặc biệt nghiêm trọng, hầu hết là các tội phạm có cấu thành hình thức.

(2) Về chủ thể của tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia: tương tự tội phạm “truyền thống” khác, là những người ở độ tuổi có đủ năng lực trách nhiệm hình sự. *Bộ luật Hình sự* năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) quy định, chủ thể là công dân Việt Nam, người nước ngoài, người không có quốc tịch từ đủ 16 tuổi trở lên, có

năng lực trách nhiệm hình sự. Đối với loại tội phạm này, chủ thể thường là những người có hiểu biết về công nghệ thông tin, sử dụng thành thạo máy vi tính và lợi dụng sự hiểu biết này để thực hiện hành vi phạm tội và che giấu tội phạm.

(3) Về mặt khách quan của tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia, như liệt kê ở trên, các hành vi của loại tội phạm này hết sức đa dạng và phức tạp. Các hành vi này cũng phát triển, thay đổi không ngừng cùng với sự phát triển của công nghệ thông tin và viễn thông.

(4) Về mặt chủ quan của tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia. Theo quy định của *Bộ luật Hình sự* năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017), tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia được thực hiện do lỗi cố ý. Các yếu tố về động cơ, mục đích phạm tội là dấu hiệu bắt buộc.

Như vậy, tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia là hành vi đặc biệt nguy hiểm cho xã hội, do người có năng lực trách nhiệm hình sự thực hiện một cách cố ý bằng việc sử dụng không gian mạng xâm phạm đến sự tôn tại ổn định và phát triển vững mạnh của an ninh quốc gia được quy định trong *Bộ luật Hình sự* và bị xử lý bằng hình phạt.

3. Điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia

Điều tra là hoạt động thu thập tin, tài liệu, tình hình,... phản ánh thực tế khách quan về một tổ chức, con người, sự việc, hiện tượng hoặc mục tiêu, địa bàn, lĩnh vực bằng các hình thức, biện pháp chuyên môn của từng ngành. Trong công tác công an, điều tra là thu thập tin phản ánh sự thật về tổ chức, con người, việc, hiện tượng hoặc mục tiêu, địa bàn, lĩnh vực phục vụ công tác nghiên cứu nắm tình hình về an ninh chính trị và trật tự xã hội, được tiến hành dưới hình thức công khai hoặc bí mật, bằng biện pháp gián tiếp hoặc trực tiếp, trên phạm vi rộng (diện) hay hẹp (điểm)¹.

Điều tra các vụ án xâm phạm an ninh quốc gia là một giai đoạn của quá trình tố tụng hình sự, trong đó Cơ quan An ninh điều tra và những cơ quan được giao tiến hành một số hoạt động điều tra áp dụng mọi biện pháp điều tra do *Bộ luật Tố tụng hình sự* quy định nhằm thu thập chứng cứ chứng minh làm rõ các vụ án xâm phạm an ninh quốc gia. Vụ án xâm phạm an ninh quốc gia là những vụ việc có dấu hiệu phạm các tội phạm xâm phạm an ninh quốc gia được quy định tại Chương XIII *Bộ luật Hình sự* năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017), Cơ quan An ninh điều tra đã ra quyết định khởi tố vụ án để điều tra, làm rõ.

Hoạt động của cơ quan điều tra theo tố tụng hình sự, chịu sự điều chỉnh của *Bộ luật Tố tụng hình sự*, nên khi tiến hành các hoạt động điều tra, cơ quan an ninh điều tra phải tuân thủ theo đúng quy định của pháp luật tố tụng hình sự, Điều 7 *Bộ luật Tố tụng hình sự* năm 2015 quy định: “Mọi hoạt động tố tụng hình sự phải được thực hiện theo quy định của *Bộ luật* này”. Điều tra hình sự là một giai đoạn của quá trình tố tụng hình sự (điều tra, truy tố, xét xử), phục vụ mục đích chung của quá trình tố tụng hình sự. Biện pháp điều tra tố tụng đặc biệt được quy định tại Điều 223 *Bộ luật Tố tụng hình sự* năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2021).

Như vậy, điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia của Cơ quan An ninh điều tra, Bộ Công an là hoạt động điều tra theo pháp luật tố tụng hình sự để nhằm xác định sự thật của vụ án, lập hồ sơ đề nghị xử lý, tìm ra nguyên nhân và điều kiện phạm tội, yêu cầu các cơ quan, tổ chức hữu quan áp dụng các biện pháp khắc phục, ngăn ngừa tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia.

4. Áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia của Cơ quan An ninh điều tra, Bộ Công an

Một hành vi vi phạm pháp luật được xem là tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia thuộc thẩm quyền

của Cơ quan An ninh điều tra, Bộ Công an thụ lý thì Cơ quan An ninh điều tra sẽ thay mặt Nhà nước căn cứ vào các quy định của *Bộ luật Hình sự, Bộ luật Tố tụng hình sự* để ban hành một số văn bản áp dụng pháp luật, như: quyết định khởi tố vụ án, quyết định khởi tố bị can đối với người thực hiện hành vi phạm tội. Sau khi quyết định được ban hành và có sự phê chuẩn của Viện Kiểm sát nhân dân cùng cấp, Cơ quan An ninh điều tra mới được tiến hành các biện pháp để điều tra vụ án hình sự, điều tra bị can.

Trong quá trình điều tra các vụ án tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia, Cơ quan An ninh điều tra cũng có thể ban hành các văn bản áp dụng pháp luật như lệnh giữ người trong trường hợp khẩn cấp, lệnh bắt người bị giữ trong trường hợp khẩn cấp, lệnh bắt bị can để tạm giam...

Các hoạt động áp dụng pháp luật của Cơ quan An ninh điều tra trong điều tra các vụ án sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia luôn được tổ chức, phân công rất chặt chẽ bởi mức độ đặc biệt nghiêm trọng và quy mô lớn của các vụ án thuộc thẩm quyền của Cơ quan An ninh điều tra. Kết quả của hoạt động áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia của Cơ quan An ninh điều tra bao giờ cũng là một văn bản áp dụng pháp luật (quyết định hoặc lệnh), khi văn bản áp dụng pháp luật được ban hành sẽ làm phát sinh, thay đổi hoặc chấm dứt một quan hệ pháp luật.

Một số đặc điểm cơ bản về áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia của Cơ quan An ninh điều tra, như sau:

Một là, áp dụng pháp luật của Cơ quan An ninh điều tra là hoạt động mang tính tổ chức quyền lực nhà nước, buộc phải thực hiện đối với chủ thể bị áp dụng và các chủ thể khác có liên quan: (1) Chủ thể của việc áp dụng pháp luật là Cơ quan An ninh điều tra. Hoạt động áp dụng pháp luật của Cơ quan An ninh điều

tra được diễn ra trong giai đoạn tiến hành các biện pháp điều tra vụ án hình sự. Giai đoạn này bắt đầu từ khi tiếp nhận tin báo tố giác về tội phạm, quyết định khởi tố vụ án đến khi có quyết định không khởi tố vụ án hình sự hoặc có quyết định đình chỉ vụ án hình sự, quyết định đình chỉ điều tra bị can hoặc kết luận điều tra vụ án hình sự (trong trường hợp có quyết định khởi tố vụ án, quyết định khởi tố bị can). Trong những trường hợp cần thiết, Cơ quan An ninh điều tra áp dụng các biện pháp ngăn chặn đối với người thực hiện hành vi phạm tội như bắt, tạm giữ và tạm giam.

Hai là, áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia của Cơ quan An ninh điều tra là hoạt động có hình thức thủ tục được pháp luật quy định rất chặt chẽ. Đối với Cơ quan An ninh điều tra, khi tiến hành điều tra vụ án tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia thì tất cả quá trình đó được điều chỉnh bởi *Bộ luật Tố tụng hình sự*.

Ba là, áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia của Cơ quan An ninh điều tra là một hoạt động điều chỉnh mang tính cá biệt, cụ thể đối với các quan hệ xã hội. Đây là sự tiếp tục của sự điều chỉnh quy phạm pháp luật trong những trường hợp cần thiết. Đối tượng của hoạt động áp dụng pháp luật là các quan hệ xã hội yêu cầu có sự điều chỉnh cá biệt và được bổ sung trên cơ sở những mệnh lệnh quy phạm pháp luật chung. Bằng hoạt động áp dụng pháp luật thì những quy phạm pháp luật nhất định được cá biệt hóa, cụ thể hóa để đi vào đời sống xã hội.

Bốn là, áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia của Cơ quan An ninh điều tra là hoạt động đòi hỏi năng lực, trình độ chuyên môn cùng tính sáng tạo rất cao. Trong quá trình áp dụng pháp luật, Cơ quan An ninh điều tra phải nghiên cứu kỹ lưỡng vụ việc để làm sáng tỏ cấu thành pháp lý, từ đó

lựa chọn quy phạm, ban hành văn bản áp dụng pháp luật và tổ chức thực hiện.

Năm là, áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia luôn phải phục vụ yêu cầu chính trị, đối ngoại. Các hành vi tội phạm xâm phạm an ninh quốc gia trực tiếp xâm hại những vấn đề quan trọng của thể chế chính trị, vì vậy, việc áp dụng pháp luật trong khởi tố, bắt, tạm giữ, điều tra, xử lý các vụ án tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia là cuộc đấu tranh trên lĩnh vực chính trị, tư tưởng. Mặt khác, thực tiễn đã tiếp tục chứng minh rằng các thế lực thù địch và các phần tử phản động coi việc can thiệp vào tiến trình tố tụng hình sự, nhất là khâu khởi tố, bắt giam giữ các đối tượng có hoạt động xâm phạm an ninh quốc gia là một trong những trọng điểm chống phá cách mạng Việt Nam. Vì vậy, toàn bộ quá trình áp dụng pháp luật trong điều tra xử lý tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia, Cơ quan An ninh điều tra phải tính toán phục vụ thiết thực, hiệu quả cho các yêu cầu, nhiệm vụ chính trị, đối ngoại. Việc áp dụng pháp luật bảo đảm vô hiệu hóa sự can thiệp hoặc tránh sơ xuất không tạo có để các thế lực, phần tử thù địch lợi dụng².

Sáu là, việc sử dụng dữ liệu điện tử trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia cũng chính là sử dụng nguồn chứng cứ và sử dụng chứng cứ phục vụ quá trình điều tra án nói chung. Theo đó, sử dụng dữ liệu điện tử trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia là việc cơ quan điều tra và các cơ quan khác được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra dùng dữ liệu điện tử đã thu thập được một cách mưu trí, linh hoạt, sáng tạo theo đúng trình tự, thủ tục pháp luật quy định để giải quyết các nhiệm vụ của quá trình điều tra vụ án.

Các điều tra viên, cán bộ điều tra phải cân nhắc lựa chọn dữ liệu điện tử đem ra sử dụng, thời gian, cách thức sử dụng cụ thể, khi sử dụng dữ liệu điện tử thì thái độ, cử chỉ, lời nói

để tác động đến đối tượng điều tra như thế nào... nhằm bảo đảm hiệu quả. Sử dụng dữ liệu điện tử cũng phải tiết kiệm, bảo đảm dữ liệu điện tử có thể sử dụng nhiều lần trong quá trình điều tra. Muốn vậy phải bảo quản phương tiện điện tử lưu trữ dữ liệu điện tử nguyên vẹn, chỉ được sử dụng trên bản sao. Khi sử dụng để đấu tranh với đối tượng, tuyệt đối không được để đối tượng tiếp xúc với bản gốc, đề phòng đối tượng tiêu hủy, làm mất giá trị chứng minh của dữ liệu điện tử. Trong trường hợp cần thiết cũng cần phải mời những người có chuyên môn, có trình độ công nghệ thông tin và chuẩn bị đầy đủ phương tiện kỹ thuật để hỗ trợ trong quá trình sử dụng dữ liệu điện tử³.

5. Kết luận

Nghiên cứu những vấn đề liên quan đến không gian mạng nói chung, áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia do Cơ quan An ninh điều tra, Bộ công an thụ lý nói riêng là nội dung rất mới, quan trọng và cần thiết. Tuy nhiên, đây là vấn đề khó, để đáp ứng yêu cầu, nhiệm vụ trong tình hình hiện nay cần không ngừng tổng kết lý luận và thực tiễn, phát hiện những vấn đề mới, vấn đề bất cập để kịp thời bổ sung, hoàn thiện lý luận về áp dụng pháp luật trong điều tra tội phạm sử dụng không gian mạng xâm phạm an ninh quốc gia và không ngừng được bổ sung, phát triển, đáp ứng tốt yêu cầu của thực tiễn đặt ra □

Chú thích:

1. Bộ Công an. *Từ điển Bách khoa Công an nhân dân*. H. NXB Công an nhân dân, 2005.
2. Bộ Công an. *Dự thảo đề án Phòng chống các loại tội phạm công nghệ cao*. Hà Nội, 2007.
3. Đào Văn Vạn. *Thu thập, đánh giá và sử dụng dấu vết điện tử phục vụ yêu cầu điều tra vụ án có sử dụng công nghệ thông tin*. Luận án Tiến sỹ Luật học, Học viện Cảnh sát nhân dân, Hà Nội, 2014.

Tài liệu tham khảo:

1. *Bộ luật Hình sự* năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017).